

MILLIY VA XORIJIY TA'LIM TAJRIBASIDA
SHAXSIYLASHTIRILGAN O'QITISH YONDASHUVLARI

Matyakubova Rayhon Ismoilovna

Osiyo Xalqaro Universiteti

Buxoro filialining 1-kurs magistranti

Annotation.

This thesis examines personalized learning as a modern educational approach. It focuses on adapting teaching methods to individual learners' needs and abilities. International best practices in personalized education are analyzed. The study also reviews the current implementation of personalized learning in Uzbekistan. The role of digital technologies in supporting individualized instruction is highlighted. The findings show that personalized learning improves students' motivation and academic achievement.

Keywords: personalized learning, individual learning, digital education, adaptive teaching, learner-centered approach, educational innovation.

Annotatsiya.

Ushbu tezis shaxsiylashtirilgan ta'limni zamonaviy pedagogik yondashuv sifatida tahlil qiladi. Unda o'qitish jarayonini o'quvchilarning individual ehtiyoj va imkoniyatlariga moslashtirish masalasi yoritiladi. Xorijiy mamlakatlar tajribasida shaxsiylashtirilgan ta'limning samaradorligi o'rganiladi. Shuningdek, O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu yondashuvning joriy etilishi tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalarning individual ta'limni qo'llab-quvvatlashdagi roli ko'rsatib beriladi. Natijalar shaxsiylashtirilgan ta'lim o'quvchilarning motivatsiyasi va o'quv yutuqlarini oshirishini tasdiqlaydi.

Kalit soʻzlar: shaxsiylashtirilgan taʼlim, individual yondashuv, raqamli taʼlim, adaptiv oʻqitish, oʻquvchiga yoʻnaltirilgan taʼlim, taʼlim innovatsiyalari.

Shaxsiylashtirilgan oʻqitish (personalized learning) zamonaviy taʼlim tizimida oʻquvchini markazga qoʻygan pedagogik paradigma sifatida shakllanmoqda. Anʼanaviy taʼlim modeli oʻrtacha oʻquvchiga yoʻnaltirilgan boʻlsa, shaxsiylashtirilgan taʼlim har bir oʻquvchining individual imkoniyatlari, bilim darajasi, qiziqishlari va oʻrganish surʼatini hisobga oladi. UNESCO (2020) taʼkidlaganidek, zamonaviy taʼlimning asosiy vazifasi – har bir shaxsning potensialini toʻliq namoyon etishga xizmat qiluvchi moslashuvchan taʼlim muhitini yaratishdir.

Pedagogik nazariyada shaxsiylashtirilgan taʼlim konstruktivizm va humanistik pedagogika gʻoyalariga tayanadi. Konstruktivistik yondashuvga koʻra, bilim oʻquvchi tomonidan faol tarzda shakllantiriladi (Piaget, 1972). Demak, barcha oʻquvchilar bir xil tezlikda va bir xil usulda bilim ololmaydi. Shu sababli taʼlim jarayonini individuallashtirish zaruratga aylanadi. Masalan, bir sinfdan matematika fanini oʻrganayotgan oʻquvchilarning baʼzilar mavzuni tez oʻzlashtirsa, boshqalari koʻproq mashq va tushuntirishga muhtoj boʻladi. Shaxsiylashtirilgan yondashuv bu farqlarni inobatga olib, har bir oʻquvchiga mos topshiriqlarni taqdim etishni nazarda tutadi.

Xorijiy tajribalar shaxsiylashtirilgan taʼlimning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi. AQShda oʻtkazilgan RAND Corporation (2015) tadqiqotiga koʻra, shaxsiylashtirilgan taʼlim joriy etilgan maktablarda oʻquvchilarning matematika va oʻqish savodxonligi anʼanaviy maktablarga nisbatan sezilarli darajada yuqori boʻlgan. Bu natija oʻquvchilarning oʻzlashtirish darajasi, individual ehtiyojlariga mos topshiriqlar bilan ishlashi bilan izohlanadi. Masalan, adaptiv raqamli platformalar yordamida oʻquvchilar murakkab mavzularni qayta oʻrganish yoki tezroq oldinga oʻtish imkoniyatiga ega boʻladi.

Finlyandiya ta'lim tizimida ham shaxsiylashtirilgan yondashuv asosiy tamoyillardan biridir. Sahlberg (2011) ta'kidlaganidek, Finlyandiya maktablarida har bir o'quvchi uchun individual o'quv rejalari ishlab chiqiladi va o'qituvchi o'quvchining rivojlanish dinamikasiga qarab ta'lim strategiyasini moslashtiradi. Bu yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, mas'uliyatini va ijodkorligini rivojlantiradi.

Raqamli texnologiyalar shaxsiylashtirilgan ta'limning asosiy drayveri hisoblanadi. OECD (2019) hisobotida raqamli o'quv platformalarining individual ta'lim trajektoriyalarini yaratishda muhim rol o'ynashi qayd etilgan. Masalan, adaptiv test tizimlari o'quvchining bilim darajasini aniqlab, unga mos mashqlarni taqdim etadi. Agar o'quvchi muayyan mavzuda xato qilsa, tizim shu mavzuga oid qo'shimcha materiallarni beradi. Natijada ta'lim jarayoni o'quvchining real ehtiyojlariga moslashadi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham shaxsiylashtirilgan ta'lim elementlari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Raqamli ta'lim platformalari, elektron darsliklar va masofaviy ta'lim vositalari o'quvchilarga individual sur'atda o'rganish imkonini bermoqda. Jumladan, umumta'lim maktablarida diagnostik testlar orqali o'quvchilarning bilim darajasi aniqlanib, ularga mos topshiriqlar berilmoqda. Bu esa past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlash samaradorligini oshirmoqda.

Shuningdek, oliy ta'limda kredit-modul tizimi shaxsiylashtirilgan ta'limning muhim elementi hisoblanadi. Talabalar o'z qiziqishlari va kasbiy yo'nalishiga mos fanlarni tanlab, individual ta'lim yo'nalishini shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'z tanlovi asosida o'qigan talabalar o'quv jarayoniga nisbatan mas'uliyatliroq va motivatsiyali bo'ladi.

Biroq shaxsiylashtirilgan ta'limni joriy etishda muammolar ham mavjud. Bray va McClaskey (2015) ta'kidlaganidek, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli bo'lmasa, shaxsiylashtirilgan ta'lim yuzaki bo'lib qolishi mumkin. Shuningdek, texnik infratuzilma va raqamli

savodxonlik darajasi ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli o'qituvchilarni qayta tayyorlash va ta'lim muassasalarini texnologik jihatdan mustahkamlash zarur.

Xulosa qilib aytganda, milliy va xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, shaxsiylashtirilgan o'qitish ta'lim sifatini oshirishning eng samarali yo'llaridan biridir. U o'quvchining shaxsiy rivojlanishini ta'minlab, bilimni chuqur va barqaror o'zlashtirishga xizmat qiladi. O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu yondashuvni yanada rivojlantirish orqali raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan va zamonaviy bilimga ega kadrlarni tayyorlash mumkin bo'ladi.

Shaxsiylashtirilgan o'qitishning samaradorligi faqat o'quvchining bilim darajasi bilan emas, balki uning psixologik xususiyatlari bilan ham chambarchas bog'liq. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga ko'ra, o'quvchi eng samarali bilimni o'z imkoniyatlari bilan biroz yuqori darajadagi topshiriqlarni bajarish orqali egallaydi. Shaxsiylashtirilgan ta'lim aynan shu tamoyilga asoslanadi: o'quvchiga haddan tashqari oson yoki juda qiyin bo'lgan topshiriqlar emas, balki uning rivojlanishini rag'batlantiruvchi vazifalar taqdim etiladi. Masalan, til o'rganishda boshlang'ich darajadagi o'quvchiga murakkab matn berilsa, u qiziqishni yo'qotadi, juda sodda topshiriqlar esa rivojlanishni sekinlashtiradi. Adaptiv o'qitish bu muammoni samarali hal qiladi.

Ilmiy tadqiqotlar shaxsiylashtirilgan o'qitishning motivatsiyaga ijobiy ta'sirini ham isbotlaydi. Deci va Ryan (2000) tomonidan ishlab chiqilgan o'zini-o'zi aniqlash (self-determination) nazariyasiga ko'ra, shaxsning ichki motivatsiyasi mustaqillik, kompetentlik va ijtimoiy aloqalar ehtiyojlari qondirilganda kuchayadi. Shaxsiylashtirilgan ta'lim aynan shu ehtiyojlarni qondiradi: o'quvchi tanlov imkoniyatiga ega bo'ladi, o'z yutuqlarini ko'rib boradi va o'zini muvaffaqiyatli his qiladi. Natijada u o'qishga nisbatan faolroq va mas'uliyatliroq bo'ladi.

Xorijiy maktablarda shaxsiylashtirilgan ta'limning samaradorligi loyiha asosida o'qitish (project-based learning) orqali ham ta'minlanmoqda. Masalan, Kanadada o'quvchilar bir mavzuni turli loyihalar orqali o'rganadilar: kimdir prezentatsiya tayyorlaydi, boshqasi video, yana biri tadqiqot hisobotini yozadi. Har bir o'quvchi o'z kuchli tomonlariga mos shaklda bilimni namoyon etadi. Bu yondashuv nafaqat akademik bilimni, balki kreativlik, muloqot va muammo yechish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

O'zbekiston sharoitida ham loyiha asosida va shaxsiylashtirilgan ta'limni uyg'unlashtirish katta imkoniyatlarga ega. Masalan, informatika fanida o'quvchilar bir xil mavzu bo'yicha turli dasturlar yaratishi mumkin: ba'zilar o'yin ishlab chiqadi, boshqalari ma'lumotlar bazasi yoki veb-sayt yaratadi. Natijada har bir o'quvchi o'z qiziqishiga mos faoliyat bilan shug'ullanadi, biroq umumiy o'quv maqsadi saqlanib qoladi.

Shuningdek, shaxsiylashtirilgan ta'lim ijtimoiy tenglikni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega. OECD (2021) ma'lumotlariga ko'ra, individual yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim tizimlari ijtimoiy kelib chiqishi turlicha bo'lgan o'quvchilar o'rtasidagi tafovutni kamaytirishga yordam beradi. Chunki past imkoniyatga ega o'quvchilar ham o'z ehtiyojiga mos yordam va resurslardan foydalanish imkoniga ega bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, shaxsiylashtirilgan o'qitish nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki o'quvchilarning psixologik farovonligi, motivatsiyasi va ijodiy salohiyatini ham rivojlantiradi. Shu bois bu yondashuv O'zbekiston ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim strategik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bray, B., & McClaskey, K. (2015). *Make Learning Personal: The What, Who, WOW, Where, and Why*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67.

3. OECD. (2019). *Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills*. Paris: OECD Publishing.

4. OECD. (2021). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.

5. Piaget, J. (1972). *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books.

6. RAND Corporation. (2015). *Continued Progress: Promising Evidence on Personalized Learning*. Santa Monica, CA: RAND Education.

7. Sahlberg, P. (2011). *Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* New York: Teachers College Press.

8. UNESCO. (2020). *Education in a Post-COVID World: Nine Ideas for Public Action*. Paris: UNESCO.

9. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta’lim sohasini rivojlantirishga oid strategik chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoni.